

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

Національний військово-
історичний музей України

ГІЛЬДІЯ КОВАЛІВ

СААС

САНЦИОНОВА КОМАНДА
NIHONTO

鍛月物

ГАЛЕРЕЯ ЯПОНСКИХ МЕЧЕЙ NIHONTO

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ЧЕТВЕРТОЇ МІЖНАРОДНОЇ ЗБРОЄЗНАВЧОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

WWW.ZBROEZNAV.COM

Київ, 3-4 листопада, 2020 року

Національний військово-історичний музей України
Інститут історії України НАН України

National Military History Museum of Ukraine
Institute of History of Ukraine NASU

IV МІЖНАРОДНА ЗБРОЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ: ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

IV INTERNATIONAL CONFERENCE ON THE HISTORY OF ARMS AND ARMOR: BOOK OF ABSTRACTS

(Edited by the Authors)

WWW.ZBROEZNAV.COM

3-4 листопада, 2020 р., Київ, Україна

November 3-4, 2020, Kyiv, Ukraine

Andrij Kharuk, Mariana Verkhoturova. Lecture Course «History of Armaments and Military Equipment» in the Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy.....	44
Анна Бордюк. Криміналістичне дослідження історичної зброї.	
Anna Boryuk. Forensic study of historical weapons.....	47
Олексій Карпенко. До питання про стьобані «бронечоботи» як елементи захисту ніг вояків галицько-волинської держави (за матеріалами дрібної пластики).	
Oleksiy Karpenko. To the Question on the “Panzerboots”, as a Leg’s Defensive Element of Halych-Volynian State’s Combatants (by the Small Plastic Materials).....	51
Олексій Карпенко. Лук — символ царської (князівської) гідності в українській традиції.	
Oleksiy Karpenko. The Bow as a Symbol of Tzar’s (Prince’s) Dignity in the Ukrainian Tradition.	54

РОЗДІЛ «ІСТОРІЯ ЗБРОЇ ТА ОЗБРОЄНЬ»
«HISTORY OF ARMS AND ARMOR» SECTION

Piotr N. Kotowicz, Marcin Woloszyn. From West to East. Unique medieval sword scabbard chape from Czermno-Czerwień (Poland).	
Пйотр Н. Котовіч, Марцін Волошин. Із Заходу на Схід. Унікальний наконечник піхов меча з Чермно-Червеня (Польща).....	58
Дмитро Димидюк. Середньовічний наконечник списа у формі тризубця з вірменського міста Ані.	
Dmytro Dymyduyk. Medieval Spearhead in the Form of Trident from Ani.	59
Григорій Лупаренко. Залізна сокира-кельт із колекції Державного політехнічного музею	
Grigory Luparenko. Ferrous Axe-Celt from the Collection of the State Polytechnic Museum.	62
Віталій Калініченко, Ігор Прохненко. Фрагмент пізньосередньовічної надмогильної плити з Королівського замку Нялаб: зброєзнавчий аналіз.	
Vitaly Kalinichenko, Ihor Prokhnenko. A Fragment of a Medieval Tombstone from the castle of Nyaláb.	69
Наталія Стеблій, Петро Довгань, Віталій Калініченко. Гак для натягування арбалета з малого городища у Буську.	
Natalia Stebliy, Peter Dovgan, Vitaly Kalinichenko. The Crossbow Hook from a Small Hillfort of Busk.	72
Микола Тугай. Кулемет ZB-53 (Vz.37): історія, характеристика та використання.	
Mykola Tugai. Machine Gun ZB-53 (Vz.37): History, Characteristics, Use.....	75

нова технологія — кування існувала у старій формі сокири, що виготовлялась до того часу литтям — кельт. До тих пір, поки сокира не набула іншої форми вже відповідно до матеріалу та змінених потреб суспільства — провушна сокира. Сокира — цікавий приклад сталої конструкції з одного боку та гнучкості адаптації під виконання конкретної роботи з мінімальними витратами з іншого. Виникнувши в добу каменю, сокира видозмінюється за формою та призначенням, за матеріалом та технологією. До сьогодні вона зберігає основну функцію, що покладена в основу її конструкції, а саме концентрація сили удару на невеликому відрізку.

Віталій Калініченко, Ігор Прохненко
Vitaly Kalinichenko, Ihor Prokhnenko

**ФРАГМЕНТ ПІЗНЬОСЕРЕДНЬОВІЧНОЇ
НАДМОГИЛЬНОЇ ПЛИТИ З КОРОЛІВСЬКОГО ЗАМКУ НЯЛАБ:
ЗБРОСЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ**

A Fragment of a Medieval Tombstone from the castle of Nyaláb

A fragment of a knight's tombstone, a massive piece of marbled limestone bas-relief, has been discovered at the floor level under the walls' debris during a study of the room 3 of the castle of Nyaláb in Korolevo. Similar monuments appeared in Europe on the edge of 13-14th centuries, while for Carpathian region they were known since the last third of 15th century.

The tombstones, depicting a knight at his full height on his deathbed, were wide-spread in Hungarian Kingdom during the last years of the king Corvin Mátyás reign and were connected to the workshop of the king's court sculptor from Italy Giovanni Dalmata.

Important in this aspect is the weapons analysis of the above image. On the head of the deceased – a helmet like a salad. Despite the damage to the bas-relief, the rivets with which the visor was attached to the helmet are clearly visible in the area of the temples. The helmet also stands out well in the image. Only on the basis of the characteristic features of the helmet, the tombstone can be dated to the middle of the 15-20s of the 16th century.

Закарпатська обл. України входить до особливого історико-географічного мікрорегіону в північно-східній частині Карпато-Дунайського ареалу, кліматична і ландшафтна своєрідність якого визначили його порівняно слабе заселення відносно сусідніх територій практично в усі періоди давньої і середньовічної історії. Кожне відчутне збільшення чисельності міс-

цевого населення було пов'язане не з внутрішніми демографічними процесами, а з зовнішніми інвазіями в результаті певних загострень ситуації в Європі, в результаті яких маси людей були змушені шукати порятунку на віддалених від культурних центрів заболочених, лісистих землях з підвищеною вологістю під Карпатськими горами.

Нові поселенці, зазвичай, приносили до гірського Потисся передові ідеї і технології, що помітно відрізняло їх на фоні автохтонних мешканців краю, контакти з якими приводили до появи нових синкретичних явищ у місцевій матеріальній культурі. Особливо яскраво вищезазначені аспекти проявилися у військовому, передусім зброєзнавчому аспекті. Один з найважливіших періодів її розвитку в регіоні — доба пізнього середньовіччя та ранньомодерного часу. Саме тоді в умовах турецько-угорсько-австрійського протистояння в Карпато-Дунайському ареалі його окраїнні північно-східні землі стали привабливими для порівняно безпечного проживання, що привело до значного притоку сюди нового населення, розвитку ремесел та торгівлі, збільшення обсягів капітальних будівництв (розбудова міст та містечок, замків, палаців, церков та монастирів).

Серед пам'яток Закарпаття цього часу потужним культурним шаром відзначається замок Нялаб, розташований на північно-західній околиці селища Королево Виноградівського району. Письмові джерела свідчать про функціонування фортеці у складі північно-східної системи захисту Угорського королівства з кінця XIII до третьої чверті XVII ст. Систематизоване археологічне дослідження пам'ятки почалося з 2007 року. У польових сезонах 2007, 2011-2017 рр. експедиція Ужгородського національного університету вивчала планування замку та його стратиграфію. Аналіз здобутої колекції речового матеріалу свідчить про життєдіяльність на укріпленому пункті з початку XIV до середини XVII ст., що, в основному, узгоджується з інформацією письмових джерел.

Особливу увагу під час дослідження приміщення № 3 Королівського замку Нялаб привернув уламок надгробної плити, виготовленої з червоного мармурованого вапняку. Виявлений він у шарі XVI—XVII ст. Невеличкий, але масивний (60,02 кг) фрагмент надгробка знайдений під завалами стін, що їх зруйнували австрійські солдати у 1671—1672 рр. Фрагмент плити — це середина верхньої частини надгробка, на якому зображена голова рицаря в шоломі, що спочиває на подушці. Біля подушки, зліва від лицаря фрагмент спису або флагштока, а під прапором добре видно смертний одр, вкритий тканиною. Єдина повністю збережена частина надгробка — верхній край над головою покійника, на якому добре видно бахрому на тканині, що звисає зі смертного

одра. Завдяки цьому стає зрозуміло, що навколо плити не було жодного напису або обрамлення, вона накривала саркофаг. Зображення померлого на барельєфі зберіглося частково, сильно пошкоджене чоло, підборіддя, ніс, очі та губи. Водночас, про високохудожнє виконання надгробка свідчать зморшки на обличчі, які чіткими, врізаними лініями проступають навколо очей і рота.

Важливим в означеному аспекті виступає зброєзнавчий аналіз вищепописаного зображення. На голові померлого — шолом типу салат (*salade*). Незважаючи на пошкодження барельєфу, у ділянці скроней чітко видно заклепки, за допомогою яких забрала кріпилася до шолому. Добре виділяється на зображенні й підшоломник. Тільки на основі характерних особливостей шолому, надгробок можемо датувати серединою XV — 20-ми роками XVI ст. Крім того, слід розглянути інші характерні риси каменю, за якими його можна віднести до особливої групи рицарських надгробків на території середньовічного Угорського королівства.

Оскільки знахідка виявлена на території Нялабської фортеці, логічно шукати її власника серед володарів замку кінця XV ст. Королево на початку століття у дар за вірну службу від короля Сигізмунда отримав Петро Перені. Згодом замок стає резиденцією баронської гілки роду. Онук Петра, Янош Перені, згадується в оточенні Беатриси, після смерті короля Матяша він став одною з довірених осіб королеви та завдяки їй у 1490-х рр. суттєво розширив свої володіння. Помер Янош Перені у 1493 р. Його сини: Іштван був королівським стольником (помер у 1523 р.), а Габор — камерарієм (загинув у 1526 р.).

Думку про те, що найбільш імовірним власником нялабського надгробка можемо вважати саме померлого у 1493 р. Яноша Перені, висловив Г. Бузаш. Своє припущення він аргументує в першу чергу близькими датами смерті людей, плити для поховання яких зроблені в один час: Янош Перені та Іштван Баторі померли у 1493 р., Пал Кініжі у 1494 р. Міклош Уйлакі помер значно раніше, у 1477 р., але надгробок із червоного мармуру, ймовірно, виготовив його син Леврінц Уйлакі. Принц Леврінц після смерті короля Матяша став одним із очільників партії Яноша Корвіна, а після поразки у битві на Чонтмезе став на сторону Максиміліана Габсбурга. Після відмови останнього від претензій на угорську корону, у 1494 р. Леврінц став організатором ще одного заколоту проти Владислава II, а коли зазнав поразки, втратив навіть родовий замок Уйлак. Повернути його вдалося тільки у 1496 р., коли й почалася стрімка придворна кар'єра Уйлакі. Ймовірно, саме після повернення родової резиденції Леврінц Уйлакі замовив надгробок для батька, виконаний за тогочасною модою, підкреслюючи тим самим належність до кола придворних короля Владислава.

На сьогодні Нялабський надгробок є всього третьою середньовічною знахідкою даного роду на території Закарпаття (відомі ще плити з Сюрте і Ужгорода). Матеріал, техніка виготовлення, визначення майстерні і скульптора Нялабського епітафія дозволяють відзначити впливовість та заможність його замовників. Разом з іншими даними, це ще раз підтверджує і значимість однойменної баронської гілки роду Перені в локальній історії мікрорегіону доби переходу від готики до ренесансу.

Наталія Стеблій, Петро Довгань, Віталій Калініченко
Natalia Stebliy, Peter Dovgan, Vitaly Kalinichenko

ГАК ДЛЯ НАТЯГУВАННЯ АРБАЛЄТА З МАЛОГО ГОРОДИЩА У БУСЬКУ

The Crossbow Hook from a Small Hillfort of Busk

Since 2015, the Busk archaeological expedition of the Institute of Archaeology of the Ivan Franko National University in Lviv has explored the Small Hillfort – one of the components of the Busk archaeological complex. During the excavations it was found out that the upper cultural and chronological horizons of the monument are the so-called «Conical Hillfort» of the 14th century.

From the cultural layer of this hillfort comes a rare crossbow tensioning hook, found on the crest of the shaft. Its typology and interpretation are given. As a result, it was found that the hook belongs to the period of 14-15th centuries and was used for a light (original) crossbow.

The chronology of the use of the crossbow hook in the Small Hillfort is specified by a spur with an asterisk, which according to the existing classification schemes dates back to the second half of the 14-50th years of the 15th century. The stratigraphy and planigraphy of the discovery of the hook, as well as the crossbow bolts in the Small Hillfort, may indicate that they appeared here as a result of its assault, during which the gate and the adjacent territory were the main strategic stronghold.

Із 2015 р. Буська археологічна експедиція Інституту археології Львівського національного університету імені Івана Франка досліджує так зване Мале городище — одну із складових Буського археологічного комплексу (Львівська обл., Україна). Воно локалізується у сучасному міському парку м. Буська, за майже 400 м на схід від місця впадіння р. Полтви до Західного Бугу, і має вигляд конусного останця висотою до 8 м і діаметром майданчика на вершині близько 30 м. Від півночі, заходу і півдня пам'ятку

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ЧЕТВЕРТОЇ МІЖНАРОДНОЇ ЗБРОСЗНАВЧОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ НАДРУКОВАНІ В АВТОРСЬКІЙ РЕДАКЦІЇ

ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Національний військово-історичний музей України, вул. Михайла Грушевського 30/1, Київ 01001, Україна, тел.: (044) 280-06-00.

Інститут історії України, вул. Михайла Грушевського, 4, Київ, 01001, Україна.
тел.: (044) 279-13-89.

ГО «Центр Дослідження Історичної Зброї» (Київ, Україна).

Гільдія Ковалів І Ножарів України (Миргород, Україна).

Галерея мечів «Nihonto» (Київ, Україна).

The Fund for Research of Ancient Civilization (NY, USA).

Офіційні вебсторінки Конференції:

Контактна особа: Денис Віталійович Тоїчкін.
e-mail: denisvt68@gmail.com